

Prims de butxaca

Els qui han viscut un terratrèmol en primera persona expliquen que quan ocorre un esdeveniment com aquest, tan terrible com la primera i brutal sacsejada són les rèpliques que se succeeixen a continuació. En l'estat de pànic i alerta dels damnificats, cada moviment de la terra, per insignificant que siga, sembla el preludi d'una nova escomesa. I és que, quan es viu en primera persona i en temps real, es fa difícil de saber on són els límits del desastre.

En aquest estat de dubte i d'alerta permanent viu el món occidental des de l'estiu del 2007. Més de tres anys després, les rèpliques de l'esclat de la bombolla immobiliària als Estats Units continuen sentint-se amb força i de manera quasi esglaonada. El sisme financer que va originar el forat del

Els mercats internacionals han posat al punt de mira els comptes de les comunitats autònomes. Mentrestant, a Madrid els mitjans conservadors aprofiten l'avinentsesa per a carregar contra la descentralització, i passen per alt que el deute dels Països Catalans prové en bona mesura del dèficit fiscal.

bons fem anà seguit d'un daltabaix bancari que després es reformulà en greus tensions en el deute sobirà. Ara la crisi ha entrat en una nova fase: la de les dificultats fiscals de regions i municipis a occident. És la darrera rèplica que s'ha fet sentir d'aquell

terratrèmol, però no és pas segur que siga l'última. De moment, es verifica que la sacsejada ha fet una escaleta de proporcions considerables en els comptes autonòmics, un forat que els governs miren que no esdevinga fossa.

La primavera passada la crisi grega va contagiar les economies d'uns altres estats perifèrics de la zona euro, entre ells, l'espanyola. Les fortes tensions a què es va sotmetre l'estat espanyol en els mercats de deute internacional van obligar el govern de José Luis Rodríguez Zapatero a aplicar un programa de reformes profundes que tenien l'objectiu d'aconterament els agents financers internacionals i evitar la desestabilització de la zona euro. Les mesures —les aplicades i també les anunciades— van donar una pròrroga a les finances espanyoles, si bé el rescat d'Irlanda, la tardor passada, posà en evidència la fragilitat de la situació.

En aquest context han estat els comptes autonòmics els darrers a ser situats en l'ull de l'huracà. Banc d'Espanya, Comissió Europea i agències de qualificació de deute han mostrat dubtes sobre la solvència de les comunitats autònomes, fins al punt que el president del govern espanyol es va trobar a obligat a deixar les diferències polítiques al marge per a explicar la seua confiança en aquestes comunitats durant la darrera cimera europea de caps d'estat del 2010. Aquella mateixa setmana, el Banc d'Espanya va fer públiques unes dades que apunten que el deute de les comunitats autònomes va augmentar d'un 27,3% durant el tercer trimestre de l'any, fins a 107.624 milions d'euros. Es tracta del nivell més alt de la sèrie històrica del Banc d'Espanya, iniciada el 1995. A més, és la primera volta que el deute en relació amb el PIB supera la barrera del 10%. Les constants rebaixes de les agències de qualificació Moody's, Standard & Poor's i Fitch (de què darrerament han estat objecte País Valencià i Catalunya, entre més) contribueixen a créixer les inquietuds d'inversors i polítics.

Ambdós fets han estat aprofitats pels altaveus conservadors espanyols per a dir-ne penjaments. L'estat de les autonomies, vénen a dir, ha acabat essent un balafament de recursos que només es pot solucionar per la via de retrocedir en els avanços aconseguits fins ara en el dubitatiu procés de descentralització. En la lògica dels diaris i digitals més recalitrants, descentralització és

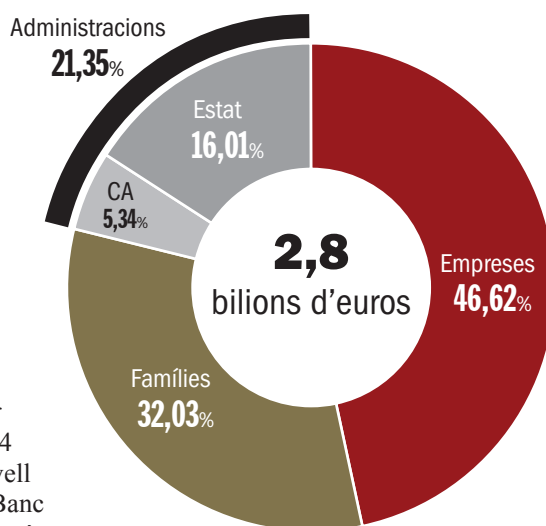
sinònim de malversació de recursos, de manera que les dades del Banc d'Espanya són una coartada immillorable per a reverberar el discurs.

Nou mantra per a temps difícils.

Siga com siga, els governs autonòmics han vist com les conseqüències del daltabaix financer han tescat els comptes públics fins a uns extrems desconeguts. Polítics de tot l'espectre ideològic que en els temps de vaques grasses pregonaven inversions a doll, han abandonat aquest discurs i s'han transformat en els paladins de l'austeritat. De la xauxa inversora de fa cinc

El deute de l'estat espanyol

Juny del 2010

anys s'ha passat a una prudència total. Tenir la butxaca quieta, avui, ha deixat de ser impopular. Les estretors financeres dels governs autonòmics s'han traduït en retallades que volen equilibrar uns comptes públics desbocats. El govern balear, per exemple, ha fet una profunda reestructuració interna que s'ha traduït en la desaparició de les conselleries de Treball, Agricultura i Pesca i Esports. A més, s'ha proposat d'eliminar gradualment empreses i fundacions públiques, de manera que les 169 actuals passen a ser 82. L'executiu de Francisco Camps ha aplicat un programa de retallada de la despesa

pública que tenia per objectiu estalviar 308 milions d'euros el 2010 i 684 més l'any que acabem de començar. Els pressupostos per al 2011 preveuen un pla per a vendre 13 solars i quatre edificis propietat de la Generalitat, cosa que hauria de reportar a les arques públiques 393 milions. També amb tisorra ha començat la legislatura Artur Mas. El nou president de la Generalitat de Catalunya, que va demanar "austeritat i eficàcia" al seu equip de govern el dia de la investidura, va anunciar dimarts passat l'eliminació del 23% dels alts càrrecs per tal d'estalviar 3 milions d'euros l'any, a més de la reducció d'una part dels càrrecs de confiança i d'assessoria.

A banda, Catalunya, primer, i el País Valencià, després, han hagut de recórrer a una emissió extraordinària de bons per valor de 3.000 i més de 1.500 milions d'euros per a particulars a fi d'obtenir liquiditat, veient que tenen restringit l'accés al crèdit dels bancs i que els mercats de capital són tancats i barrats. La constant rebaixa de la qualificació per part de les agències de qualificació dificulten l'accés al crèdit a llarg termini, que és el més convenient per a superar les etapes de la recessió.

Així doncs, els màxims dirigents del Balears, País Valencià i Catalunya tenen prou raó d'estar preocupats per les tensions a què són sotmeses les seues finances. Les xifres del Ministeri d'Economia i Hisenda espanyol mostren un comportament més que acceptable en el capítol del dèficit públic. Segons el departament que dirigeix Elena Salgado, cap dels tres territoris no arriba a la barrera del 2,4% del dèficit públic de les comunitats autònomes que el ministeri ha establert per a complir l'objectiu de consolidació fiscal compromès amb la UE per al conjunt de les administracions públiques.

Líders en morositat. La foto fixa no és de bon tros tan nítida quan s'enfoca el deute públic. Els governs dels Països Catalans s'han trobat obligats a recórrer a la via de l'endeutament per tal de complir els compromisos, arran de la falta de recursos. El resultat és que des

del 2007, quan va esclatar la bombolla immobiliària als Estats Units, el deute acumulat gairebé s'ha duplicat (vegeu gràfic a sota). Si sumem les tres xifres, els Països Catalans acumulaven –el dia 30 de setembre del 2010– un deute de 50.693 milions d'euros (illes Balears, 4.024 milions; Catalunya, 30.304; i País Valencià, 16.365) xifra que contrasta amb els 26.211 del desembre del 2007.

Per territoris, el País Valencià és el que té un deute més alt en relació amb el PIB, un 16,0%, si bé és el que ha crescut menys des del 2007. Les Balears són el territori que ha registrat un comportament més dolent, perquè va passar dels 1.798 milions del 2007 als 4.024 actuals, cosa que equival a un 15,2% del PIB. Catalunya se situa en una posició intermèdia: va passar d'un deute del 7,5% del PIB el 2007 al 15,4% actual, si bé els 30.304 milions que acumula la situen al capdavant del rànquing estatal. Les dades del Banc d'Espanya diuen que al País Valencià, Catalunya i les illes Balears –per aquest ordre– són líders del rànquing de deute en relació amb el PIB. La mitjana espanyola és xifrada en el 10,2%. A tot plegat caldria afegir-hi el deute acumulat a les empreses públiques, que, segons el Banc d'Espanya,

L'estrany cas del document invisible

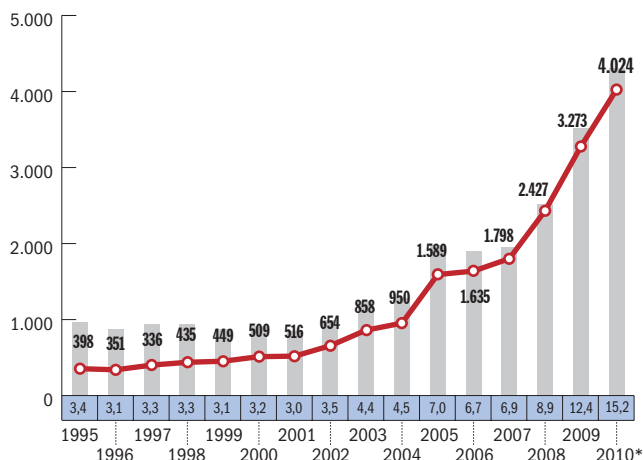
La setmana passada, el president de la Generalitat Valenciana, Francisco Camps, i el líder de l'oposició, Jorge Alarte, van tombar la barrera que els separava i van anunciar una reunió, després de dos anys sense trobar-se. Sobre la taula de negociació hi haurà les mesures per a lluitar contra la crisi i la reforma de l'Estatut. Queda per veure fins on volen arribar en aquest darrer assumpte. Els últims mesos se n'havia parlat, però la falta de concreció i les complicacions burocràtiques que implicava –cinc mesos abans de les eleccions autonòmiques i tres abans del tancament del període de sessions a les Corts– feien pensar que es tractava més d'un estirabot que no d'una proposta seriosa. Per les intencions manifestades fins ara, tot fa pensar que la revisió de l'Estatut aprovat fa només cinc anys té per objectiu incorporar una disposició addicional que garanteixi les inversions estatals en infraestructures, d'acord amb la població registrada al País Valencià.

La reforma ara esbossada posa de manifest les mancances de la carta magna aprovada el 2005 i l'escassa perícia dels polítics valencians per a negociar una posició millor del País Valencià en l'últim procés de negociació del sistema de finançament per a les comunitats de règim comú. De fet, el govern valencià ha tractat de posar sordina a un estudi encarregat per les Corts Valencianes ("Valoració, des de la perspectiva de la Comunitat Valenciana, de la reforma del sistema de finançament de les CCAA de règim comú i ciutats amb estatut d'autonomia", es diu) que posa de manifest la mala posició en què ha quedat el País Valencià arran de la reforma del sistema de finançament del 2009. El document estima que, "en comparació amb la resta de comunitats, la Comunitat Valenciana continuarà disposant de recursos per habitant inferiors a la mitjana", en una quantitat que es calcula que serà de 732 milions d'euros. A més, adverteix l'estudi, "en comparació amb la situació anterior, els

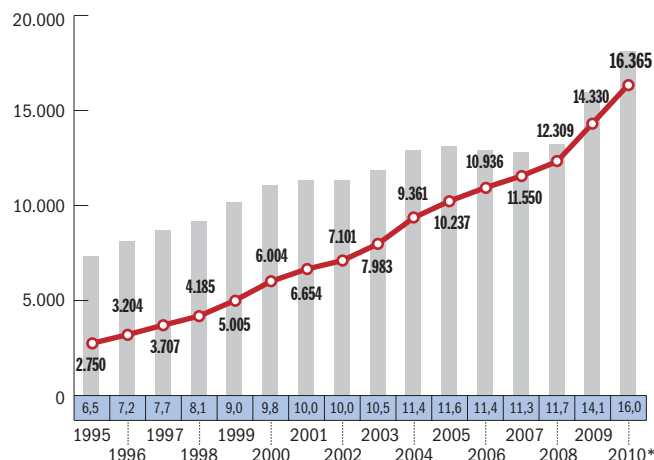
Evolució del deute

■ ILLES BALEARS

■ PAÍS VALENCIÀ

ingressos totals de la Generalitat no augmenten sinó que disminueixen, perquè l'entrada en vigor del nou model de finançament coincideix amb una forta caiguda dels ingressos tributaris derivats de la crisi". Tot plegat pot derivar en "problemes de sostenibilitat de l'estat de benestar al seu territori".

L'estudi va ser elaborat per un equip d'experts consensuat pels grups de les Corts Valencianes: el director de l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques, Francisco Pérez; l'analista financer Rafael Beneyto; l'ex-director general de tributs José Antonio Pérez; i l'expert en dret financer Juan Martín Queralt, si bé aquest últim, proposat pel PP, no figura entre els signants del treball. L'informe era enllestit el juliol del 2010, però l'escàs interès que hi mostrà la Generalitat va retardar-ne la presentació a les Corts Valencianes –amb una afegitó de Martín Queralt no consensuat amb la resta de membres– fins dos mesos més tard.

s'enfilava a 665 milions en el cas de les Balears, 7.752 a Catalunya i 2.674 al País Valencià.

La delicada situació de les finances públiques va íntimament lligada a dos factors. Cal tenir present que tant a l'estat espanyol com a Europa, el finançament de les regions va vinculat a les transferències de capitals des de l'estat i als tributs cedits, molt especialment els relacionats amb l'activitat immobiliària. La recaptació d'impostos relacionats amb la compra, venda i propietat d'habitatges va servir per a dinamitzar l'economia i per a drenar de recursos les caixes autonòmiques. El problema era que aquest ingrés de diners era tan artificial com la creença que el creixement seria infinit. Malgrat que es van revisar a la baixa alguns tipus impositius i s'augmentaren algunes deduccions, durant l'etapa d'expansió es registrà un creixement de la recaptació fiscal més ràpida que no el creixement del PIB, fet que tingué un efecte miratge.

Amb el mercat immobiliari en estat de letargia, els governs han deixat d'ingressar bona cosa de tributs, i això ha causat una sequera. Segons Standard&Poors, la hisenda valenciana va recaptar menys impostos directes i indirectes el 2010 que el cinc anys

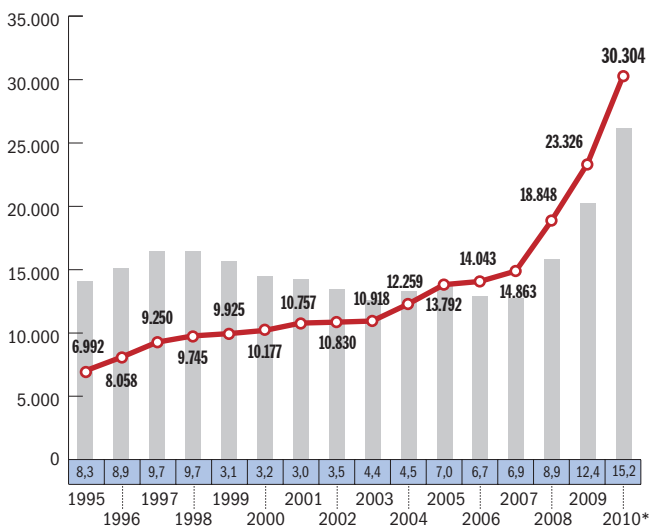
anterior. Però el problema no és –solament– els fons que es deixen d'ingressar, sinó les obligacions generades pels anys d'expansió, ço és, serveis públics essencials com ara sanitat i educació per a tota la població atreta pel creixement econòmic. Es tracta de competències traspassades i que tenen un comportament molt rígid. "Al metge la gent hi va igual, independentment de la situació econòmica", explica l'analista Rafael Beneyto, que ha estudiat a bastament la qüestió. Les administracions autonòmiques, afirma, "han de mantenir la sanitat, l'ensenyament i els serveis socials independentment que hi haja creixement o recessió. Són serveis que tenen una demanda molt poc flexible".

El problema de fons. Siga com siga, el drenatge de recursos per la via dels tributs va servir per a emmascarar un problema molt més greu de les finances autonòmiques que, en bona mesura, és responsable dels desequilibris que ara reflecteixen les estadístiques. Perquè mentre van entrar diners procedents del totxo, territoris com el País Valencià i les Balears –no pas el Principat, que va fer-ne bandera– van passar per alt el greuge que els causava el dèficit fiscal, és a dir, la diferència entre allò

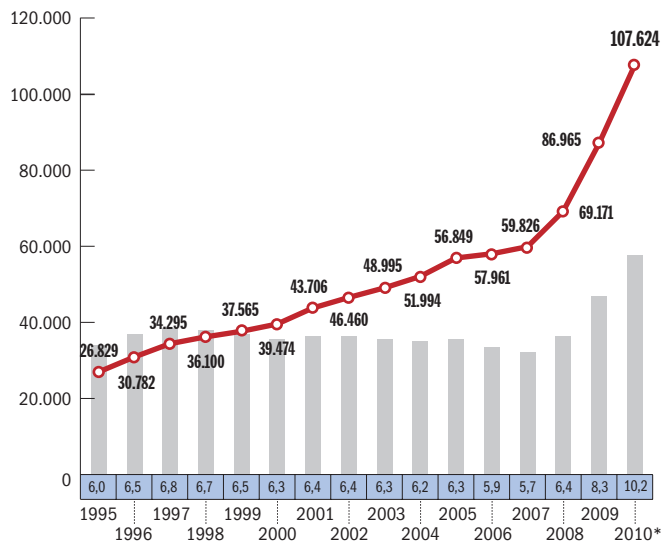
* Les dades del 2010 corresponen al tercer trimestre

Font: Banc d'Espanya

■ CATALUNYA

■ ESTAT ESPANYOL

“El sistema de transferències és el pitjor per a un model descentralitzat”

Andrés Rodríguez-Pose (Madrid, 1966) és catedràtic de geografia econòmica de la London School of Economics, on s'ha especialitzat en desenvolupament regional.

—Com afecta la crisi les regions europees?

—Depèn molt del grau d'autonomia i del sistema de finançament que tinguen. La majoria de casos no presenten problemes, perquè no tenen prou autonomia per a tenir capacitat de despesa, com passa en el cas de les regions britàniques i franceses. En el cas d'Itàlia, afecta més els municipis que no les regions. On més afecta és als països on hi ha més grau d'autonomia, com a Espanya o Alemanya. La diferència és que en el cas alemany tenen més facilitat per a accedir als mercats financers perquè són vistos com a valors més segurs. A més, es troben en una situació de *soft budget constraint*, és a dir, operen amb el supòsit que si un estat alemany es declarara en fallida el govern federal assumiria el deute. En el cas espanyol hi ha dos problemes: en primer lloc la situació és molt menys robusta i la inestabilitat i l'excés de deute afecta la majoria d'ajuntaments i comunitats autònomes. A més, les comunitats autònomes ho tenen difícil per accedir al mercat de *bonus*.

—Per què?

—Ara mateix la prima país és molt alta. Tradicionalment les regions i els municipis espanyols no s'han finançat en mercats oberts, sinó a través de les transferències de l'estat, uns impostos que són relativament baixos i mitjançant el crèdit de les entitats financeres. El problema és que moltes d'aquestes fonts es van tancant: les entitats financeres no es troben en situació de prestar; disminueixen també les transferències; baixa la recaptació per impostos... de manera que a les regions els queden dues alternatives de finançament: anar als mercats o retallar despesa. El problema és que anar als mercats avui dia és una bogeria, perquè es troben obligats a pagar molt més que no pagaven en mercats tradicionals molt més estables. L'altra alternativa, i única, és retallar la despesa.

—Nivells de deute del 15% poden ser un problema?

—Hi ha comunitats autònomes, com Catalunya, el País Valencià, Castella - la Manxa, les Balears... que tenen greus problemes perquè tenen nivells de deute insostenibles. És un problema per a tothom: per als proveïdors, per als treballadors, per als contribuents... i és un problema per a Espanya, perquè si una comunitat autònoma es declara en fallida —què és una possibilitat remota, però que no caldria descartar— poden caure més comunitats i el crèdit del país com si fora un castell de cartes. No dic que haja

de passar, però la situació és delicada perquè, si acabara passant, l'estat no està en condicions d'intervenir-hi.

—A l'àmbit europeu, com responen els governs estatals als problemes de regions i municipis?

—Fins ara hi han prestat relativament poca atenció perquè se centaven en problemes d'abast macroeconòmic. A

Espanya tenim un deute públic relativament menut, però el dèficit creix i això fa que el deute també cresca. A Espanya el deute de les comunitats autònomes representa el 10% del PIB, però aquesta xifra és relativa i depèn molt de la capacitat que tinguen els territoris d'autofinançar-se. En aquest sentit, un 10% és una quantitat molt alta. En casos com Catalunya, Balears o Madrid això passa perquè tenen un problema de balances fiscals amb l'estat, és a dir, contribueixen més que no reben, i també perquè

ha hi hagut un excés en la despesa corrent.

—Territoris com ara Catalunya o les Balears, i també el País Valencià, han assumit competències que no han anat acompanyades dels recursos corresponents.

—És cert que han assumit moltes competències i també han augmentat considerablement els traspassos de recursos a les comunitats autònomes, si bé no ho al ritme dels primers. Des del meu punt de vista, el problema és que hi ha hagut una transferència de competències sense una veritable transferència fiscal. Hi ha molt poca imposició a l'àmbit local i autonòmic i moltes comunitats han acabat endeutant-se massa.

—Creieu que la gravetat de la situació obligarà a revisar el model de finançament?

—Crec que s'hauria d'abordar molt seriosament la qüestió de la fiscalitat de les autonomies perquè s'ha demostrat que, en contextos de descentralització, els pitjors resultats vénen dels models de baixa responsabilitat fiscal, és a dir, quan es baixa més en transferències que no en imposició local. Es creen models basats en transferències i aquesta és la pitjor solució possible per a l'eficàcia d'un model descentralitzat. Des del meu punt de vista, una solució ideal seria una més gran responsabilitat fiscal autonòmica i més gran capacitat recaptatòria de les autonomies. Ara el problema és que es paguen els impostos al govern espanyol, aquest amb unes determinades fórmules reparteix als governs autonòmics, es perd el sistema de responsabilitat i les comunitats s'endeuten perquè no reben prou recursos.

EL TEMPS

que aportava a l'estat i allò que l'estat els transferia o invertia. Joan B. Casas, degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya, no té cap dubte que endeutament i dèficit fiscal van relacionats. "El deute i el dèficit han crescut –argumenta– perquè durant els darrers anys s'ha mantingut un nivell de despesa per mantenir l'estat de benestar que no es corresponia amb els nivells d'ingressos que atorgava el model de finançament vigent." D'una opinió molt semblant és l'economista Ramon Tremosa, per a qui "l'origen de la bola del deute està en un mal model de fons". Tremosa, eurodiputat per CiU, culpa de la situació el fet que "la recaptació continua essent monopolitzada" per l'estat, malgrat que "les competències més importants són transferides a les autonomies". "Les comunitats autònomes han anat assumint noves competències sense que els recursos hagin augmentat en consonància."

En la mateixa línia es manifesta el valencià Rafael Beneyto, per a qui el sistema de finançament fins ara vigent "ens penalitza". Beneyto sap bé de què parla, perquè ha estat un dels quatre ponents a qui les Corts Valencianes van encomanar un estudi en profunditat sobre el sistema de finançament i la seua incidència sobre el País Valencià. L'informe, en què també van participar Francisco Pérez, director de l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques, i José Antonio Pérez, director general de tributs durant el govern de Joan Lerma, és taxatiu en les conclusions: "El major endeutament" valencià es deu a "un permanent menor nivell de recursos. Per consegüent, la insuficiència financera relativa de la Comunitat Valenciana es deriva sobretot del fet que ha hagut d'atendre des de fa 25 anys totes les competències amb uns recursos per habitant situats sistemàticament més d'un 10% sota la mitjana de comunitats amb un nivell de competències similar". Aquests tres experts calculen en 3.400 milions el dèficit fiscal acumulat en el període que va del 2001 al 2007.

A la vista d'aquestes xifres, Beneyto considera que l'atenció que han posat els mercats financers i els organismes internacionals sobre el deute autonòmic és resultat d'una "situació kafkiana". "Les empreses de ràting, quan rebaixen

Sanitat i educació, competències traspasades a les comunitats autònomes, són responsables del gruix de la despesa pública.

la qualificació a l'estat espanyol ho fan d'acord amb les seues expectatives de creixement econòmic. En canvi, quan rebaixen la qualificació de Catalunya no ho fan en el dinamisme que té l'economia, sinó d'acord amb les transferències que rep l'estat. Per tant hi ha trampa." Aquest economista recorda, a més (vegeu gràfic de la pàgina 21), que "dels 2,8 bilions de deute que té Espanya, el 21,35% correspon a l'administració pública. A l'estat li correspon el 16,01% i a les comunitats autònomes només el 5,34%". Joan B. Casas és de l'opinió que "es fa servir el deute autonòmic com a boc expiatori. Madrid, cada cop que hi ha un problema d'aquesta mena,

ho aprofita per a qüestionar el model de les autonomies. Els arguments que fan servir són molt febles perquè només amb una correcció del dèficit del qual no parlen, el problema de l'endeutament desapareixeria". Muriel Casals, economista i presidenta de l'Òmnium Cultural, ho veu molt clar i va una mica més enllà: "Diuen que balafiem recursos per la duplictat d'administracions, tot i que quan es va crear l'estat de les autonomies ja es va advertir que això passaria. Doncs bé, si pensen això, cal reduir o eliminar l'administració perifèrica estatal."

Violeta Tena